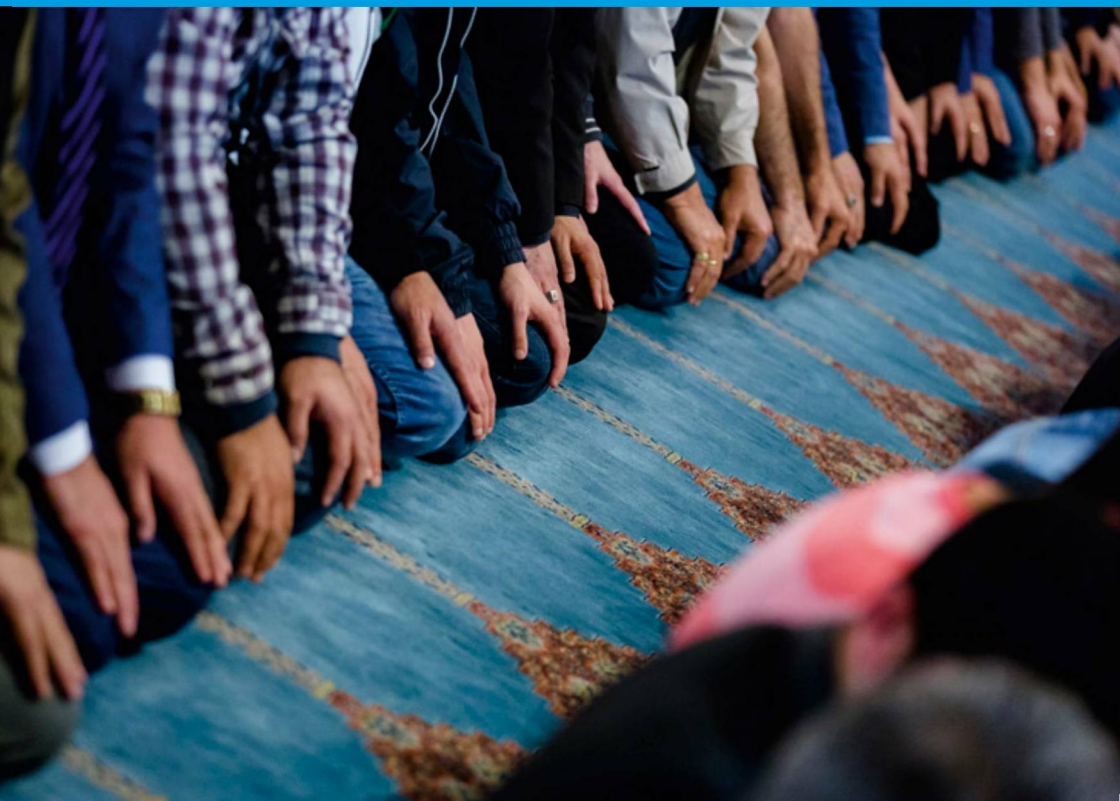
Handreiking

Veilige Moskee

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3

2. Aard en omvang van incidenten rond moskeeën 6

3. Betrokkenen 8
- 3.1 Lokaal niveau 8
- 3.2 Landelijk niveau 9

4. Preventiefase 12
- 4.1 Organisatie en onderling contact 12
- 4.2 Voorkomen van spanningen 14
- 4.3 Signalering en duiding 16
- 4.4 Voorbereiden op een incident 18
- 4.5 Veiligheidsmaatregelen 21

5. Incidentfase 25
- 5.1 Creëren van een veilige situatie 25
- 5.2 Contact en communicatie 26
- 5.3 Aangifte van het incident 28
- 5.4 Voorkomen van verdere escalatie 29

6. Nafase 31

7. Bijlage: Gronden voor strafbaarheid 34

1. Inleiding

Een moskee is een gebedshuis, dat het voor moslims in Nederland mogelijk maakt om het islamitische geloof te belijden. De vrijheid van godsdienst en levensovertuiging is een fundamenteel recht, dat is vastgelegd in artikel 6 van de Nederlandse Grondwet. Iedereen mag zijn eigen godsdienst of levensovertuiging kiezen en vrij belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. Voor het uitoefenen van dit grondrecht is het essentieel dat een moskee, net als alle andere gebedshuizen, een veilige omgeving voor haar bezoekers is. Een moskee heeft daarnaast een bredere functie dan een gebedshuis. Het is ook een plek waar mensen elkaar ontmoeten en waar maatschappelijke activiteiten plaatsvinden voor moslims en niet-moslims. Zo worden moskeeën onder meer gebruikt voor taallessen, kunst, cultuur -en sportactiviteiten, braderieën, debat-avonden, vergaderingen en buurtfeesten.

Vijandigheid

Het is dan ook zorgelijk dat een deel van de Nederlandse moskeeën de afgelopen jaren mikpunt was van vijandigheid in de vorm van discriminatoire en gewelddadige acties. De veiligheid van moskeeën en hun bezoekers kan daarmee onder druk komen te staan. Bovendien neemt door dergelijke vijandigheid en de toenemende polarisatie in de samenleving het gevoel van onveiligheid onder moskeebezoekers toe. Het is daarom cruciaal dat al het mogelijke wordt gedaan om zulke vijandige incidenten te voorkomen, en in te grijpen wanneer deze zich toch voordoen.

Tips voor moskee, gemeente en politie

Om te beginnen is het de gedeelde verantwoordelijkheid van *alle* Nederlanders om te zorgen voor een veilig maatschappelijk klimaat, onder meer door niet te discrimineren. Tegelijkertijd spelen op lokaal niveau een drietal partijen een belangrijke rol als het gaat om de omgang met concrete spanningen en incidenten rondom moskeeën: de moskee zelf – als direct (potentieel) getroffene, de gemeente en de politie. Deze handreiking is voor hen geschreven, en bevat kennis, aanbevelingen en goede voorbeelden. Elke partij heeft een eigen rol, maar de handreiking benadrukt juist ook de manieren waarop deze partijen kunnen samenwerken om met spanningen en (mogelijke) incidenten om te gaan. Deze publicatie moet dan ook worden gezien als een aanmoediging om samen te zorgen voor een veilige moskee.

Totstandkoming handreiking

De inhoud van de handreiking is deels gebaseerd op verschillende publicaties uit binnen- en buitenland, maar vooral op de ervaringen die gemeenten, politie en koepels van moskeeën bij de totstandkoming van deze publicatie hebben gedeeld. Het is een product van de landelijke werkgroep veiligheid moskeeën. Deelnemers aan de overleggen zijn het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), de politie, verschillende koepels van moskeeën en de islamitische gemeenschap. Een verdere uitleg van de werkgroep en een overzicht van de deelnemers is te vinden in hoofdstuk 3.

Leeswijzer

De handreiking is als volgt opgebouwd: allereerst worden de aard en omvang van het probleem geschetst. Dan worden de rollen van de diverse betrokkenen kort beschreven. Daarna volgen hoofdstukken met tips en aanbevelingen, opgedeeld in drie fasen: de fase vóór een mogelijk incident (preventie), de incidentfase en tot slot de nafase. De bijlage gaat in op de verschillende gronden waarop moskee-incidenten strafbaar kunnen zijn.

Aanvullingen

De handreiking is geen definitieve blauwdruk. Welke acties en maatregelen nodig zijn, hangt (deels) ook af van de lokale situatie en het dreigingsbeeld. Daarnaast moeten sommige acties concreet worden vormgegeven: hoe ziet een draaiboek voor incidenten er uit, wat zijn goede voorbeelden van communicatieboodschappen, en op welke manier kunnen gemeente en moskee bijvoorbeeld spanningen voorkomen door dialoog? De handreiking zal daarom op termijn aangevuld worden met dit soort goede voorbeelden en sjablonen. Deze zullen dan, net als deze handreiking, te vinden zijn op de websites van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit en de NCTV.

2. Aard en omvang van incidenten rond moskeeën

Er zijn in Nederland naar schatting 450 tot 500 moskeeën en iets minder dan een miljoen Nederlandse moslims. Een deel van de moskeeën heeft de afgelopen jaren met gewelddadigheid en vijandigheid te maken gehad, variërend van bekladding tot vernieling en van brandstichting tot dreigbrieven. De incidenten vonden verspreid door het hele land plaats. Zo werd een moskee in de gemeente Enschede in februari 2016 slachtoffer van een brandbomaanslag. Vijf rechts-extremisten zijn door de rechter veroordeeld voor poging tot brandstichting met een terroristisch oogmerk. Volgens de Monitor Moslim Discriminatie[1] zijn 176 moskeeën in de periode van 2005 tot en met 2014 geconfronteerd met één of vaak meerdere voorvallen van discriminatoire agressie en geweld. Het aantal incidenten in de periode 2013-2014 is relatief hoog (55 in totaal, bij 39 moskeeën) in vergelijking met voorgaande jaren. De incidenten kwamen relatief vaker voor in middelgrote of kleine gemeenten dan in de grote steden.

1 http://imes.uva.nl/news/news/news/content-3/folder/2015/03/monitor-moslim-discriminatie.html

Voor de bovengenoemde Monitor Moslim Discriminatie is onder meer een enquête gehouden onder 84 moskeeën. Van de ondervraagden die last hadden gehad van dergelijke incidenten deed een grote groep (78%) aangifte bij de politie, waarbij men niet altijd tevreden was over de afhandeling van de aangifte of het concrete resultaat daarvan. De moskeeën die slachtoffer werden, richtten zich echter niet alleen tot de politie. Zij gingen ook met de lokale overheid in gesprek (46%), organiseerden een bijeenkomst met de lokale islamitische gemeenschap (30%) en soms met de buurt (11%), informeerden de pers (22%) en organiseerden een vorm van beveiliging (35%).

Uit het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) nummer 43[2] van de NCTV van november 2016 blijkt dat de positie van moslims in de samenleving een van de factoren is die kan zorgen voor polarisatie, met mogelijk schadelijke effecten zoals vijandigheid richting moslims. De haat tegen de islam is volop zichtbaar, met name op internet. In tijden van heftige polarisatie in de maatschappij kunnen groepen, maar met name gewelddadige eenlingen, zich gesterkt voelen om een (terroristische) geweldsdaad te begaan.

De politie draagt onder meer zorg voor de registratie en aangiftes van discriminatie-incidenten. Cijfers van discriminatie over het jaar 2015 zijn te vinden in een rapportage van Art.1 in opdracht van de politie[3]. Ook de Vijfde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland[4] van de Anne Frank Stichting en het Verwey-Jonker Instituut rapporteert hierover. Naast de politie houden de (lokale of regionale) antidiscriminatievoorzieningen zich bezig met registratie van discriminatie-incidenten. Moskeebesturen doen vaak, maar niet altijd, aangifte van incidenten, waardoor er een incompleet beeld ontstaat van de daadwerkelijke omvang.

2 https://www.nctv.nl/organisatie/ct/dtn/actueel-dreigingsniveau/index.aspx

3 http://art1nhn.nl/publicatie-politieadvs-landelijke-discriminatiecijfers-2015/

4 http://www.verwey-jonker.nl/publicaties/2016/vijfde-rapportage-racisme-anti-semitisme-en-extreemrechts-geweld-in-nederland

3. Betrokkenen

Bij de omgang met spanningen en (potentiële) incidenten rondom moskeeën zijn op lokaal niveau verschillende partijen direct betrokken. Daarnaast kan een aantal landelijke instanties een ondersteunende rol spelen. Hieronder worden de verschillende rollen omschreven.

3.1 Lokaal niveau

De moskee

Moskeeën en hun bezoekers en medewerkers zijn de eerste en meest direct getroffenen van de vijandige incidenten in kwestie. De veiligheid van moskeeën is van groot belang, omdat zij de vrije uitoefening van het islamitische geloof mede mogelijk maken. Daarnaast is de moskee een plek waar mensen tijdens (maatschappelijke) activiteiten gebruik maken van de vrijheid van vergadering en meningsuiting. Tegelijkertijd dragen moskeebesturen een zekere verantwoordelijkheid voor de veiligheid van moskeebezoekers en kan – net als bij alle andere maatschappelijke organisaties – van hen verwacht worden dat zij zich inspannen voor een goede relatie met de buurt. Het moskeebestuur kan naar aanleiding van deze handreiking contact opnemen met de gemeente om gezamenlijk de handreiking te doorlopen en te bespreken wat dit betekent voor de lokale situatie en samenwerking.

De gemeente

De gemeente draagt als (lokale) overheid in het algemeen zorg voor de veiligheid en het welzijn van haar burgers. Zij staat via de lokale driehoek – het overleg tussen de vertegenwoordigers van de gemeente (de burgemeester), het Openbaar Ministerie (bijvoorbeeld een officier van justitie) en de politie (bijvoorbeeld een districtschef) – in contact met de politie, en moet daarnaast toegankelijk zijn voor haar burgers en hun organisaties

(zoals een moskee). Ten slotte is de gemeente verantwoordelijk voor de inrichting van een antidiscriminatievoorziening (ADV). Gezien deze contacten en verantwoordelijkheden komt de gemeente bij uitstek in beeld voor een coördinerende rol bij de afstemming tussen de verschillende betrokkenen bij de omgang met moskee-incidenten. De gemeente kan naar aanleiding van deze handreiking contact opnemen met de lokale moskee-besturen en de politie om gezamenlijk de handreiking te doorlopen en te bespreken wat dit betekent voor de lokale situatie en samenwerking.

De politie

De politie heeft de wettelijke taak de rechtsorde te handhaven en is verantwoordelijk voor de veiligheid van de (lokale) samenleving en haar burgers. Onder gezag van het Openbaar Ministerie (OM) voert de politie het opsporingsonderzoek uit, zodat het OM verdachten van strafbare feiten kan vervolgen en voor de rechter kan brengen. De politie is verplicht om de aangifte van een strafbaar feit op te nemen. Tegelijkertijd zijn de betrokkenen bij het incident ook verplicht om mee te werken aan opsporingsactiviteiten van de politie.

3.2 Landelijk niveau

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV)

De NCTV duidt geïdentificeerde dreigingen op basis van informatie van de informatie- en veiligheidsdiensten, om deze dreigingen vervolgens te reduceren in samenwerking met de betrokken partners. Dit gebeurt onder andere door viermaal per jaar het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) op te stellen. Hierin worden de ontwikkelingen op het gebied van terroristische dreiging in Nederland beschreven. Daarnaast heeft de NCTV een rol binnen het stelsel bewaken en beveiligen (zie het kader voor meer informatie).

Bewaken en beveiligen – maatregelen vanuit de overheid

Bewaken en beveiligen in Nederland is geregeld binnen het zogenoemde stelsel bewaken en beveiligen. Het doel van het stelsel is het voorkomen van (terroristische) aanslagen op personen, objecten en diensten. Het regelt de manier waarop er beveiligd dient te worden bij een dreiging.

Het stelsel bewaken en beveiligen is een gelaagd stelsel. Uitgangspunt is dat personen zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen veiligheid. Ze mogen daarbij rekenen op de organisaties waar ze werkzaam zijn: die moeten maatregelen treffen om hun eigen mensen veilig te houden. Als men dit niet op eigen kracht kan, kan de overheid aanvullende maatregelen treffen.

De verantwoordelijkheid voor de overheid is in principe decentraal (lokaal) belegd. Het decentrale gezag wordt gevormd door de burgemeester en de hoofdofficier van justitie. Zij zijn verantwoordelijk voor het nemen van aanvullende beveiligingsmaatregelen. De minister van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor een selecte groep personen, diensten en objecten, het zogenoemde rijksdomein.

Het nemen van maatregelen gebeurt op basis van (voorstelbare) dreiging en risico. Er wordt natuurlijk zoveel mogelijk aan gedaan, maar risico's zijn nooit 100 procent uit te sluiten. De AIVD, MIVD en de politie leveren informatie over concrete of voorstelbare dreiging. Op basis van deze informatie kan worden besloten tot beveiligingsmaatregelen. Deze maatregelen moeten bij de situatie passend en proportioneel zijn. Het lokale gezag kan hier het beste over oordelen.

De Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS)

De Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) ondersteunt gemeenten, eerstelijns professionals en diverse groepen in de samenleving bij het omgaan met maatschappelijke spanningen en radicalisering. De ESS werkt aan vroegtijdige signalering van spanningen, biedt advies en praktische kennis om effectief met die spanningen om te gaan, en stimuleert daarbij ook de verbinding en samenwerking tussen de betrokken partijen. Deze rol vervult de ESS ook bij spanningen rond moskeeën: gemeenten, professionals en moskeebesturen kunnen voor ondersteuningsvragen terecht bij medewerkers van de ESS, of via het algemene telefoonnummer 070-333 4555 en e-mailadres ess@minszw.nl.

Landelijke werkgroep veiligheid moskeeën

De landelijke werkgroep veiligheid moskeeën is bedoeld om te praten over de veiligheidssituatie van moskeeën en moskeebezoekers, de ontwikkeling van praktische producten en uitwisseling van best practices. De werkgroep hangt onder het bestuurlijk overleg veiligheid moskeeën.
Dit bestuurlijk overleg is ontstaan na het verspreiden van dreigpamfletten aan verschillende moskeeën in het voorjaar van 2016.

Deelnemers aan de overleggen zijn de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de politie en verschillende koepelorganisaties vanuit de islamitische gemeenschap. De volgende koepels zijn lid van de werkgroep en het bestuurlijk overleg: Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO), Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland (RMMN), Turks-Islamitische Culturele Federatie (TICF), Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR), Samenwerkingsverband Islamitische Organisaties Regio Haaglanden en omgeving (SIORH) en Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN). De werkgroep en het bestuurlijk overleg komen enkele malen per jaar bijeen, en indien nodig vaker.

Tijdens een van de overleggen is de behoefte geformuleerd een handreiking voor moskeeën en lokale overheid te ontwikkelen over hoe om te gaan met concrete spanningen en incidenten rondom moskeeën. Bij de totstandkoming van de handreiking hebben de werkgroepleden de mogelijkheid gehad input te leveren. Daarnaast hebben zij verschillende versies van de handreiking kunnen becommentariëren.

4. Preventiefase

Wat kunnen de betrokken partijen doen om spanningen te voorkomen en te signaleren, en zo goed mogelijk te anticiperen op een mogelijk incident? Dit hoofdstuk geeft (net als de volgende twee hoofdstukken) tips en aanbevelingen waar de drie belangrijkste partijen – de moskee, de gemeente en de politie – wellicht hun voordeel mee kunnen doen. De tips en aanbevelingen van dit hoofdstuk zijn onderverdeeld in verschillende stappen, van het leggen van onderlinge contacten tot de concrete voorbereiding. Ten slotte wordt er ingegaan op mogelijke veiligheidsmaatregelen.

4.1 Organisatie en onderling contact

Een heldere rol- en taakverdeling, waarvan alle partijen op de hoogte zijn, is van groot belang voor een effectieve aanpak van spanningen en incidenten. Dit geldt intern voor elk van de betrokken partijen, maar ook voor de onderlinge afstemming en samenwerking. En dit laatste begint bij het maken en onderhouden van contact, juist ook 'in vredestijd', als er (nog) niets aan de hand is. Dit zorgt ervoor dat partijen elkaar vertrouwen en dat zij snel met elkaar kunnen schakelen als er een incident plaatsvindt.

Moskee

- Beleg het onderwerp veiligheid binnen de organisatie van de moskee. Maak iemand binnen het bestuur hier verantwoordelijk voor, en maak een heldere rol- en taakverdeling. Het is ook goed om als moskeebestuur het thema veiligheid bespreekbaar te maken onder de moskeebezoekers: zij kunnen immers een belangrijke rol spelen als het gaat om bijvoorbeeld de signalering van spanningen, en zij moeten weten wat zij van elkaar en het bestuur kunnen verwachten bij incidenten.

- Zorg voor een goed contact met de gemeente en de politie, zodat men elkaar weet te vinden bij incidenten – maar ook om eventuele andere onderwerpen te bespreken. Wijs als moskeebestuur specifieke personen aan die als contactpersoon dienen. Zorg wel altijd voor achtervang voor het geval dit aanspreekpunt afwezig is. Maak een overzicht van de contactpersonen bij de politie en gemeente.
- Probeer aansluiting te zoeken bij bestaande netwerken binnen de gemeente of de wijk waarin maatschappelijke spanningen gemeld en besproken kunnen worden. Vaak zijn dit interreligieuze netwerken of sleutelfigurennetwerken.
- Ook als een dergelijk netwerk niet bestaat, is het goed om contact te zoeken met andere moskeeën of religieuze instellingen in de omgeving. Wat zijn hun voorzorgsmaatregelen, hoe kun je elkaar bereiken en ondersteunen?

Gemeente

- Zorg ervoor dat gemeente en moskee elkaar weten te vinden in geval van nood. Wijs als gemeente specifieke personen binnen de ambtelijke organisatie aan die als direct contactpersoon dienen voor de moskee. In het kader van veiligheidsincidenten zijn dat vaak medewerkers van de afdeling Openbare Orde en Veiligheid, maar voor laagdrempelig contact kan ook een wijkmanager de juiste persoon zijn. Zorg wel altijd voor achtervang voor het geval dit aanspreekpunt afwezig is.
- Maak als gemeente een overzicht van de contactpersonen voor een moskee. Dat overzicht bevat naast medewerkers van de gemeente ook vertegenwoordigers van andere relevante organisaties, zoals de politie.
- Laat incidenten niet de enige reden zijn om contact te zoeken met het moskeebestuur, maar ga een duurzame relatie aan. Dit zorgt voor wederzijds vertrouwen, waardoor men elkaar weet te vinden als het nodig is. Dit contact kan gelegd worden door aansluiting bij reguliere overlegstructuren of netwerken over thema's die meerdere partijen aangaan, zoals leefbaarheid, maatschappelijke spanningen of onderwijs. Ook kan het de vorm aannemen van een regelmatig een-op-een-contact op ambtelijk en bestuurlijk niveau. Het ambtelijke contact kan verlopen via dezelfde persoon die aangewezen is als contactpersoon bij incidenten. Het is echter ook van belang om hierbij een brug te slaan tussen het veiligheids- en sociaal domein: beiden kunnen elkaar dan aanvullen met kennis en het netwerk. Op bestuurlijk niveau kan contact

met de burgemeester het moskeebestuur en de moskeebezoekers een gevoel van erkenning en waardering geven.

Politie

- Probeer één aanspreekpunt aan te wijzen voor het moskeebestuur, bij voorkeur iemand die bekend is in de buurt. In veel gevallen is dit de wijkagent. Zorg wel altijd voor achtervang voor het geval dit aanspreekpunt afwezig is.
- Onderhoud regelmatig contact met het moskeebestuur, ook als er niets aan de hand is. Deze verbinding zorgt voor een gevoel van vertrouwen tussen politie en het moskeebestuur, zodat men elkaar weet te vinden wanneer het nodig is. Dat laagdrempelige contact kan bestaan uit regelmatige bezoeken aan de moskee. Hoe vaak of op welk moment dit contact plaatsvindt, kan het beste worden overgelaten aan de professionaliteit van de betreffende (wijk)agent.
- Zorg er ook voor dat je als politie bekend bent bij de bezoekers van de moskee. Manieren om die bekendheid te vergroten zijn bijvoorbeeld aanwezigheid bij een bijeenkomst of activiteit van moskeebezoekers of regelmatige zichtbare aanwezigheid bij de ingang van de moskee tijdens het vrijdaggebed. Dit zorgt voor een vertrouwensbasis tussen politie en moskeebezoekers. Doe dit altijd in goede afstemming met het moskeebestuur. Het kan bezoekers namelijk ook de indruk geven dat moslims 'extra in de gaten worden gehouden'.

4.2 Voorkomen van spanningen

Iedereen is gebaat bij een stabiele samenleving zonder al te veel spanningen die potentieel tot incidenten kunnen leiden. Het is zaak om niet te wachten tot deze zich voordoen, maar om op verschillende manieren ervoor te zorgen dat spanningen zich niet (verder) ontwikkelen.

Moskee

- Onbekend maakt onbemind; stel je net als andere maatschappelijke en religieuze organisaties open voor de lokale samenleving. Dit kan misverstanden voorkomen en wederzijdse vooroordelen wegnemen over bijvoorbeeld gebruiken en uitingsvormen van de moskee en de bezoekers. Zo kan de moskee een algemene visie formuleren op haar maatschappelijke rol, en actief communiceren naar de buitenwereld over haar

activiteiten via een website of sociale media. Andere manieren om verbinding te leggen zijn het organiseren van of deelnemen aan open avonden, buurtbijeenkomsten en feestelijkheden in de wijk, of het beschikbaar stellen van het moskeegebouw als ontmoetingsruimte voor actieve buurtbewoners of de woningcorporatie. Hierbij kan ook de samenwerking met bijvoorbeeld scholen of buurtcomités worden gezocht. Doe dit juist ook als er niets aan de hand is en er geen incidenten hebben plaatsgevonden. Wellicht zal een deel van de buurt- of gemeentebewoners niet openstaan voor de moskee of haar activiteiten, maar verlies bij een lage opkomst niet de moed. Houd vol en blijf contact zoeken en openstaan voor de omgeving.

- Probeer zoveel mogelijk aansluiting te vinden bij overleggen, dialoogbijeenkomsten, organisaties zoals een buurtcomité en netwerken op wijkniveau over zaken die ook de moskee en haar moskeebezoekers aangaan, zoals leefbaarheid en het tegengaan van overlast. Op deze manier ontstaan belangrijke contacten die een rol kunnen spelen bij het tegengaan van spanningen, en kan bewustzijn van gedeelde belangen ontstaan.
- Organiseer of neem deel aan (interreligieuze) dialoog binnen de wijk en gemeente, zoals de samenwerking binnen een Raad voor Levensbeschouwing en Religie. Doe ook dit juist als er niets aan de hand is en er geen incidenten hebben plaatsgevonden. Dialoog vergroot het onderling vertrouwen. Daarnaast kunnen religieuze en levensbeschouwelijke partijen van elkaar leren over hoe spanningen te voorkomen.

Gemeente

- Ondersteun initiatieven binnen de lokale moslimgemeenschap om zich open te stellen, contact te leggen en verbinding te maken met de omringende samenleving. Dat kan via maatschappelijke activiteiten vanuit de moskee, maar bijvoorbeeld ook in de vorm van wijkbijeenkomsten en festivals. Zo kan de gemeente eraan bijdragen dat onbekendheid tussen de moskee en buurtbewoners afneemt.
- Ondersteun en stimuleer concrete initiatieven van organisaties en anderen binnen de omringende samenleving om contact te zoeken met de moskee. Een voorbeeld is de organisatie van een vakmanschapsdag van de politie in de moskee, een dag waarop alle medewerkers van een basisteam van de politie samenkomen om over het politievak te praten. Een ander voorbeeld is een buurtcomité dat in de moskee vergadert, of een school die de moskee bezoekt.

- Ga mogelijke (voedingsbodem voor) spanningen te lijf door het organiseren van verbinding via netwerken en dialoogbijeenkomsten. Een voorbeeld van een dergelijke dialoog is te vinden op www.resilientrotterdam.nl/initiatieven/wij-in-rotterdam/. Ook interreligieuze dialoog kan een rol spelen bij het verminderen van spanningen.
  Voor meer informatie over hoe de voedingsbodem voor spanningen te verminderen, kunt u contact opnemen met de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (zie paragraaf 3.2).

Politie

- Sta open voor initiatieven binnen de lokale moslimgemeenschap om zich open te stellen en contact te leggen met de omringende samenleving. Ook de politie zelf kan het initiatief nemen, bijvoorbeeld door het organiseren van een vakmanschapsdag in de moskee.

4.3 Signalering en duiding

Het tegengaan van concrete spanningen begint bij een goede signalering en duiding. Alle betrokken partijen spelen hierbij een belangrijke rol.

Moskee

- Door het leggen van goede contacten met de omgeving kunnen signalen van mogelijke spanningen en weerstand tegen de moskee tijdig binnenkomen.
- Creëer de mogelijkheid voor contacten in de wijk en moskeebezoekers om signalen van weerstand en mogelijke spanningen te melden bij het moskeebestuur. Wijs daarvoor bijvoorbeeld een specifiek persoon aan. Zorg dat moskeebezoekers weten hoe zij deze melding kunnen doen, bijvoorbeeld via een e-mailadres, sms-bericht of in een whatsappgroep.
- Maak afspraken met de gemeente over waar het moskeebestuur signalen van mogelijke spanningen kan melden, en vraag aan de gemeente om duidelijkheid te verschaffen over wat de gemeente gewoonlijk met dit soort signalen doet.

Gemeente

- Zorg ervoor dat het moskeebestuur weet waar het signalen van mogelijke spanningen kan melden: bij een algemeen meldpunt of een specifieke ambtenaar (bijvoorbeeld van de afdeling Openbare Orde en Veiligheid). Benadruk ook hoe belangrijk het is dat moskeebesturen signalen en incidenten melden. Koppel daarbij altijd terug aan het bestuur op welke manier er opvolging wordt gegeven aan signalen.
- Om signalen van spanningen vroegtijdig te kunnen opvangen, kan een gemeente sociale media monitoren, maar ook proactief een netwerk van sleutelfiguren opzetten. Dit netwerk kan zich richten op verschillende soorten spanningen binnen de lokale bevolking, niet alleen rondom moskeeën.
  Voor meer informatie over vroegsignalering via sociale media of een sleutelfigurennetwerk, kunt u contact opnemen met de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (zie paragraaf 3.2).
- Mochten er meldingen van dergelijke spanningen binnenkomen, probeer dan samen met lokale betrokkenen de ernst en aard van die spanningen in kaart te brengen. Als er binnen de gemeente een sleutelfigurennetwerk is opgezet, kan de gemeente hier gebruik van maken voor nadere duiding. Op basis van deze inschatting kunnen er beslissingen worden genomen over mogelijke maatregelen. Deze kunnen zich richten op het tegengaan van spanningen, of voorkomen van verdere escalatie en groei daarvan, maar ook de vorm aannemen van concrete veiligheidsmaatregelen (zie ook paragraaf 4.5).

BOB-procedure
Om de situatie goed te duiden kan de gemeente gebruikmaken van de BOB-procedure uit de SAMOS-systematiek. Die procedure bestaat uit:

- **Beeldvorming.** Welke signalen worden opgevangen en wat is er feitelijk gebeurd en/of staat er te gebeuren?
- **Oordeelsvorming.** Hoe moeten we deze signalen duiden en welke gevolgen kan dit hebben voor de maatschappelijke rust en stabiliteit?
- **Besluitvorming.** Kan worden volstaan met bestaande acties en werkzaamheden en wat moet daarnaast worden ondernomen (door wie, wanneer, met welk doel)?

In de Handreiking Omgaan met maatschappelijke spanningen staat meer informatie over de SAMOS-methodiek: https://www.kis.nl/publicatie/omgaan-met-maatschappelijke-spanningen.

Politie

- Wees als politie alert op signalen uit de wijk, van het moskeebestuur en de moskeebezoekers over mogelijke spanningen rondom de moskee.
- Zorg ervoor dat het moskeebestuur weet waar het signalen over incidenten en bedreigingen van de veiligheid kan melden. Bij mogelijke spanningen – die nog niet direct in de richting van incidenten wijzen – kan het bestuur het beste contact opnemen met de gemeente. Koppel daarbij altijd terug aan de melder wat de opvolging is van signalen.

4.4 Voorbereiden op een incident

Of er nu wel of geen specifieke aanwijzingen zijn dat er een incident kan plaatsvinden, het is altijd goed om voorbereid te zijn op een dergelijke gebeurtenis. Het van tevoren afstemmen van verschillende zaken kan een goede omgang met het incident bevorderen. Om te zorgen dat de afspraken goed landen bij de betrokken organisaties, is het daarnaast van belang om samen te oefenen. Dit kan in de vorm van ontruimingsoefeningen, table-topoefeningen of bereikbaarheidstesten.

Moskee

- Maak, mogelijk in samenwerking met de gemeente en/of politie, een draaiboek voor wanneer zich een incident voordoet, met contactinformatie van alle betrokkenen (ook buiten kantoortijden) en een heldere rol- en taakverdeling. In dit draaiboek kunnen bijvoorbeeld de volgende acties worden opgenomen: het eventuele ontruimen van het gebouw, het verzorgen van eventuele gewonde moskeebezoekers, het contact opnemen met de gemeente en politie, het inlichten van de moskeebezoekers, het verzamelen van bewijs en verzorgen van de officiële aangifte bij de politie, en het verzorgen van de communicatie naar de buitenwereld / de media.
- Oefen de uitvoering van het draaiboek met een fictief incident. Een belangrijk onderdeel van deze oefening is het volgen van het ontruimingsplan. Deze oefening kan 'in het echt' gedaan worden, maar ook als table-topoefening: bij deze laatste oefening ligt de plattegrond van het gebouw vergroot op tafel. Met behulp van poppetjes en andere voorwerpen van lego wordt een situatie nagespeeld.
- Maak bij dit draaiboek ook een communicatieplan, met daarin onder andere richtlijnen en voorbeeldboodschappen voor de moskeebestuurders om bij een incident te gebruiken. Op deze manier kan worden voorkomen dat op het moment zelf alles nog bedacht moet worden, of dat er boodschappen worden uitgezonden die verdere spanningen of onrust kunnen aanwakkeren. Uiteraard kunnen deze boodschappen elke keer aangepast worden aan de specifieke situatie. Zie voor tips voor de communicatie bij een incident ook het volgende hoofdstuk.
- Zorg dat er (bestuurs)leden zijn die een EHBO- en/of BHV-cursus hebben gevolgd en dat er in ieder geval altijd een of meerdere van hen oproepbaar zijn in geval van nood. Zij kunnen dan eventuele gewonde moskeebezoekers verzorgen.
- Ga samen met de gemeente of een moskeekoepel na of de verzekeringspolis van het moskeegebouw (bestaand of in aanbouw) dekkend en redelijk is. Ook een verzekering voor de bezoekers, zoals kinderen die koranlessen volgen, is van belang. Neem als het nodig is, mogelijk in samenwerking met de gemeente of een moskeekoepel, contact op met een verzekeraar.

Gemeente

- Zorg voor een gemeentelijk draaiboek voor het geval er een incident plaatsvindt. Hoe vindt er afstemming plaats binnen de lokale driehoek, hoe wordt de communicatie naar het moskeebestuur en de bredere buitenwereld vormgegeven, et cetera. Dit draaiboek is niet exclusief voor moskeeën, maar kan onderdeel zijn van een integrale en bredere aanpak maatschappelijke onrust en spanningen. Het kan verstandig zijn bij bestaande structuren (zoals de GRIP-structuur) of draaiboeken te kijken of hier specifieke elementen gericht op moskee-incidenten missen.

Zie voor meer informatie onder meer:

- Handreiking crisissituaties burgemeesters: http://www.burgemeesters.nl/crisishandreiking
- Handboek Sociaal Calamiteiten Plan: https://www.kis.nl/publicatie/handboek-sociaal-calamiteiten-plan
- Handreiking Omgaan met maatschappelijke spanningen: https://www.kis.nl/publicatie/omgaan-met-maatschappelijke-spanningen

- Ga samen met het moskeebestuur na of de verzekeringspolis van het moskeegebouw (in aanbouw) dekkend en redelijk is. Als het nodig is, denk dan met de moskee mee in de benadering van de verzekeraar.

Politie

- Informeer het moskeebestuur over wat de politie wel en niet voor de moskee kan betekenen als er een incident zou plaatsvinden (verwachtingsmanagement). Geef ook aan hoe lang het ongeveer kan duren voordat de politie ter plaatse is.
- Maak duidelijk waar moskeebesturen na het incident aangifte kunnen doen, en wat voor materiaal het moskeebestuur hiervoor als bewijs kan verzamelen.

4.5 Veiligheidsmaatregelen

Instellingen dienen maatregelen te treffen om hun eigen mensen veilig te houden. Als men dit niet op eigen kracht kan, kan de overheid aanvullende maatregelen treffen. De verantwoordelijkheid voor de overheid is in principe decentraal (lokaal) belegd. Voor een selecte groep personen, diensten en objecten is het gezag bij de NCTV belegd. Het nemen van maatregelen gebeurt op basis van (voorstelbare) dreiging en risico. Deze maatregelen moeten bij de situatie passend en proportioneel zijn. Het lokale gezag kan hier over het algemeen het beste over oordelen. Welke concrete veiligheidsmaatregelen kunnen er genomen worden om incidenten zoveel mogelijk te voorkomen?

Moskee

- Vraag een externe partij, zoals een beveiligingsbedrijf of de politie, een analyse te maken van wat de moskee bedreigt of kan bedreigen. Oftewel, laat de risico's identificeren. Ga vervolgens na wat dit betekent voor de moskee en waar de eigen zwakke plekken zitten. Neem eventueel maatregelen om de veiligheidsrisico's te verkleinen. Kijk naar de voor- en nadelen van iedere optie. En inventariseer ook de financiële middelen die nodig zijn voor deze veiligheidsmaatregelen. Voor enkele voorbeelden van maatregelen zie het kader.

Enkele voorbeelden van maatregelen

1. **Toegangscontrole/deurbeleid**. Dit kan de moskee op verschillende manieren vormgeven. Door bijvoorbeeld een welkomstcomité bij de ingang te zetten krijgt de moskee goed zicht op wie er binnenkomt. Een striktere toegangscontrole is in te voeren door de toegang te beperken tot één deur. Het kan echter ook onveiligheidsgevoelens oproepen bij bezoekers. Als de situatie daarom vraagt, kan de moskee overwegen om bij de start van een dienst de deuren te sluiten.
2. **Tassenbeleid**. Dit kan het moskeebestuur op verschillende manieren vormgeven. Zo kan na binnenkomst een controle plaatsvinden. Dit kan steekproefsgewijs of bij alle tassen. Ook kan er besloten worden dat bezoekers alleen zonder tas de gebedsruimte mogen betreden. Het is belangrijk dat er goede communicatie over deze maatregel plaatsvindt.

3. **Veiligheidspersoneel**. Tijdens en rond diensten kan eigen personeel aanwezig zijn om een signalerende functie te vervullen. Vaak doet het personeel dit op vrijwillige basis. Om dit effectief in te zetten, moet het personeel wel getraind zijn in waar het op moet letten en hoe opvolging te geven bij eventuele verdachte situaties en incidenten. Ook is het aan te raden hen te voorzien van opvallende hesjes. Dat hesje geeft anderen het signaal dat er toezicht is; dit heeft een preventieve werking op incidenten en kan het veiligheidsgevoel onder bezoekers verhogen. Verder is het mogelijk als vrijwilligers aansluiting te zoeken bij een buurtpreventieteam of een dergelijk team op te zetten (zie: https://hetccv.nl/onderwerpen/woninginbraak/communicatiemiddelen/buurtpreventie/).
4. **Hekwerk**. Het plaatsen van hekken kan een effectieve maatregel zijn. Dit kan echter ook onveiligheidsgevoelens oproepen.
5. **Cameratoezicht**. Het invoeren van cameratoezicht kan meerdere doeleinden hebben. Het kan een afschrikwekkend effect hebben op mensen die voornemens zijn strafbare feiten (zoals vandalisme) te plegen. Daarnaast kan het helpen bij de opsporing van daders. Zorg er bij de eventuele installatie van een beveiligingssysteem met camera's voor dat er binnen de moskeeorganisatie kennis is over hoe deze technologie te gebruiken. Daarnaast zijn onderhoud van het camerasysteem en het bewaren en opslaan van camerabeelden belangrijke aspecten. Installeer camera's niet ad hoc, maar maak een langetermijnplanning. Ook is het belangrijk de seizoensinvloeden mee te nemen bij de plaatsing van camera's. Zo kunnen in de lente bomen en ander groen het zicht van de camera's belemmeren.
6. **Verlichting**. Verlichting heeft een sterke invloed op het veiligheidsgevoel van mensen. Zorg dat verlichting voldoende aanwezig is en bij defecten snel wordt gerepareerd. Verlichting is een goede aanvulling op het cameratoezicht, want de beelden zijn zo van hogere kwaliteit. Daarnaast kan het veiligheidspersoneel door betere verlichting gemakkelijker het werk uitvoeren.
7. **Aandacht voor risico's binnen de eigen organisatie**. Dreiging kan niet enkel komen van buitenaf, maar ook van binnenuit. Het is van belang te weten welke personen de sleutels beheren en wat ingehuurde krachten doen en waartoe zij toegang hebben.

- Herhaal het proces van risico-inventarisatie eens in de zoveel tijd. Betrek relevante partners (gemeente, politie et cetera) bij dit proces. Breng als moskeebestuur in kaart welke kennis en vaardigheden intern aanwezig zijn om deze beveiligingsmaatregelen op te volgen. Alleen op die manier kunnen fysieke beveiligingsmaatregelen ook echt effect sorteren.
- Mochten er duidelijke aanwijzingen zijn voor toekomstige incidenten, denk dan na over specifieke veiligheidsmaatregelen. Bespreek dit met de gemeente en politie. Wat zijn de mogelijkheden, en de voor- en nadelen van iedere optie? Zie het kader voor voorbeelden van maatregelen.
- Als de moskee na oplopende spanningen besluit bewakingsploegen of moskeebezoekers in de moskee te laten overnachten, meld dit dan altijd bij de politie, gemeente en/of brandweer. Overnachten kan alleen in een gebouw dat dit als bestemming heeft.
- Zoek contact met andere moskeebesturen in de omgeving: wat zijn hun voorzorgsmaatregelen en wat kan je daar als moskeebestuur dat de veiligheid wil bevorderen van leren? Als er een lokale of regionale koepel van islamitische organisaties actief is, neem hiermee dan ook contact op en maak gebruik van de expertise die daar aanwezig is.

Gemeente

- Inventariseer als gemeente, mogelijk in samenwerking met de politie, de fysieke en sociale veiligheid bij moskeeën. Dit kan door middel van een vragenlijst die moskeebesturen zelf invullen. Aan de hand van deze vragenlijst komt een beeld beschikbaar van de veiligheid van de diverse moskeeën en de verschillen daartussen. Dit heeft als bijkomend effect dat moskeebesturen zich bewuster worden van de veiligheid van hun gebouw.
- Houd als gemeente samen met politie en mogelijk brandweer een schouw bij moskeeën in de gemeente. Het is een mogelijkheid om de fysieke veiligheid van de gebouwen te verhogen en daarnaast een manier om de contacten met moskeebesturen te onderhouden en te verbeteren. Voorzie het moskeebestuur van een adviesrapportage over hoe de veiligheid in en rondom de moskee te verbeteren. Een concrete dreiging kan aanleiding zijn voor deze schouw, maar dat hoeft niet.
- Mochten er aanwijzingen zijn voor gewelddadige incidenten of spanningen rondom de moskee waaruit incidenten kunnen voortkomen, ga dan met het moskeebestuur in gesprek over mogelijke

voorzorgsmaatregelen (waaronder eventuele beveiligingsmaatregelen). Stem dit als gemeente af met de politie. Communiceer naar moskeebesturen dat zij de gemeente of politie kunnen benaderen voor verdiepingsvragen.

- Denk als gemeente na of het nuttig is om trainingen voor moskeebesturen over de veiligheid van moskeeën de organiseren. Inhoud van een training kunnen zijn maatregelen om overlast / incidenten te voorkomen en hoe verdacht gedrag rondom de moskee te herkennen. Tegelijkertijd is de training een middel om het bewustzijn bij moskeebestuurders over het belang van bewaken en beveiligen te bevorderen.
- Als er binnen de gemeente meerdere moskeeën zijn gevestigd, organiseer en faciliteer dan een actieve uitwisseling van ervaringen tussen moskeebesturen en overige betrokken partijen. Dit zorgt ervoor dat zij van elkaar leren over hoe een moskee veilig te maken en te houden. Als er een lokale of regionale koepel van islamitische organisaties actief is, betrek die dan bij deze uitwisseling van ervaringen.

Politie

- Mochten er aanwijzingen zijn voor gewelddadige incidenten of spanningen rondom de moskee waaruit incidenten kunnen voortkomen, ga dan met het moskeebestuur in gesprek over mogelijke voorzorgsmaatregelen (waaronder eventuele beveiligingsmaatregelen). Bij spanningen kan naast de politie ook de gemeente de aangewezen instantie zijn om het gesprek mee aan te gaan. Zorg voor goede afstemming tussen gemeente en politie.
- Bied ondersteuning en adviseer in het geval het moskeebestuur een risico-inventarisatie wil uitvoeren en naar aanleiding daarvan zelf veiligheidsmaatregelen wil nemen (denk aan camerabewaking et cetera). Geef het moskeebestuur informatie over voor- en nadelen en mogelijkheden en onmogelijkheden van de diverse maatregelen. Zo kunnen bepaalde veiligheidsmaatregelen, zoals camera's, ook onveiligheidsgevoelens oproepen. En kunnen eigen beveiligingsteams juist agressie oproepen. Dit laatste maakt het nuttig om beveiligingsteams hierover te informeren en de kennis en het handelingsperspectief te geven om dit te voorkomen of hiermee om te kunnen gaan.

5. Incidentfase

Wat te doen direct nadat een incident heeft plaatsgevonden? Welke stappen kunnen de verschillende partijen nemen, en hoe kan erover worden gecommuniceerd? Idealiter heeft iedere betrokken partij een eigen draaiboek (zie paragraaf 4.4). Voor het overzicht en de volledigheid bevat dit hoofdstuk concrete tips en aanbevelingen om vlak na een incident te handelen.

Als er tijdens de incidentfase naast onderstaande tips behoefte is aan verdere ondersteuning en advies, kunt u contact opnemen met de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (zie paragraaf 3.2).

5.1 Creëren van een veilige situatie

Vlak na een incident is de eerste prioriteit uiteraard om ervoor te zorgen dat iedereen veilig is en dat er aandacht is voor de getroffenen.

Moskee

- Als er nog moskeebezoekers aanwezig zijn ten tijde van het incident, ontruim dan het gebouw volgens het ontruimingsplan. Zorg dat de gemeenschap weet dat de moskee voorlopig gesloten is.
- Zorg ervoor dat de (bestuurs)leden die een EHBO- en/of BHV-cursus hebben gevolgd zo snel mogelijk aanwezig zijn op de plek van het incident om gewonden eerste hulp te verlenen.

Gemeente

- Start, afhankelijk van de aard en de impact van het incident, de reguliere processen hoe om te gaan met crises en sociale onrust. Daarin komen als het goed is ook de aspecten voor de gemeente zoals beschreven in paragrafen 5.2 en 5.4 aan bod.

Politie

- Zorg ervoor dat de politie zo snel mogelijk aanwezig is op de plek van het incident.
- Wees na het incident zichtbaar aanwezig in de buurt van de moskee. Daardoor kunnen niet alleen eventuele gewelddadige vervolgacties worden voorkomen of tegengegaan, maar het zorgt er ook voor dat gevoelens van onveiligheid bij de moskeebezoekers en de omringende buurtbewoners zoveel mogelijk worden weggenomen en zij zich beschermd voelen. Schuif zo snel mogelijk het vertrouwde gezicht vanuit de politie voor het moskeebestuur naar voren, in de meeste gevallen de wijkagent.

5.2 Contact en communicatie

Zo snel mogelijk na het incident moet het moskeebestuur de moskeebezoekers op de hoogte stellen, zodat zij weten wat er is gebeurd. Dit kan eventuele onrust en spanningen verminderen en (verdere) escalatie voorkomen. Daarna moet ook de lokale samenleving als geheel ingelicht worden over het incident. Onderlinge afstemming hierover tussen moskeebestuur, gemeente en politie is van groot belang.

Moskee

- Zorg ervoor dat de moskeebezoekers op de hoogte zijn van het incident, op zo'n manier dat de situatie niet verder escaleert. Dat kan op verschillende manieren gebeuren, bijvoorbeeld via de mail of telefoon. Idealiter is dit ook opgenomen in het draaiboek.
- Breng de contactpersoon bij de gemeente op de hoogte van het incident. Ga met de lokale overheid in gesprek over verdere vervolgacties (bijvoorbeeld wat betreft de communicatie; zie ook verderop).
- Neem ook contact op met andere moskeebesturen in de nabije omgeving, zodat zij weten wat er is gebeurd, en alert kunnen zijn op eventuele incidenten die ook hen kunnen treffen. Om de taak van het

moskeebestuur te verlichten, kan het bestuur contact opnemen met een lokale, regionale of landelijke koepelorganisatie.

- Als een moskeebestuur bang is voor negatieve reacties van buurtbewoners na melding of aangifte van een incident, kan het bestuur hiervoor ook een koepel van moskeeën inschakelen. Een moskeekoepel staat verder af van de buurt en dat zorgt mogelijk minder snel voor frictie.
- Denk na over de noodzaak om te communiceren via (sociale) media. Overleg hierover met de gemeente en/of politie en de lokale, regionale of landelijke koepelorganisatie. Stem in verband met het politieonderzoek af welke zaken niet openbaar mogen worden gemaakt gedurende het onderzoek. Wees als moskeebestuur in ieder geval terughoudend over motieven van verdachten. Als het nuttig is actief te communiceren, raadpleeg dan het communicatieplan en de gestandaardiseerde boodschappen voor de moskeebestuurders. Pas op voor tegenstrijdige berichttoon en berichtgeving. Dat draagt eerder bij aan meer escalatie dan aan de-escalatie.
- Roep als moskeebestuur in communicatie in (sociale) media de achterban op tot rust en kalmte, mocht dit aan de orde zijn. Deze rust is nodig om het onderzoek te laten plaatsvinden en de-escalatie te voorkomen.
- Benader organisaties uit het netwerk van de moskee, zoals buurtcomités of actieve bewoners. De lokale of regionale koepelorganisatie kan hierbij een rol spelen. Vraag of deze organisaties zich willen uitspreken tegen het incident en steun en medeleven willen tonen naar de moskee en de getroffenen. Ook kunnen deze organisaties mogelijke negatieve en discriminerende reacties naar aanleiding van het incident veroordelen. Belangrijk is het hierbij om die contacten al voorafgaande aan een incident te hebben gelegd.

Gemeente

- Neem direct contact op met het moskeebestuur en de politie. Laat als gemeente zien dat je de situatie en de gevolgen daarvan serieus neemt. Toon begrip en stel de slachtoffers centraal. Aanwezigheid van de burgemeester kan bij het moskeebestuur en moskeebezoekers zorgen voor een extra gevoel van steun en erkenning.
- Maak samen met de politie en het moskeebestuur de afweging om te communiceren naar de pers over het incident. Idealiter is dit al vastgelegd in de fase van voorbereiding op een incident (paragraaf 4.4). Bij ernstige incidenten heeft het de voorkeur dat de burgemeester het woord voert.

- Breng als gemeente publiekelijk medeleven over aan de slachtoffers en/of benadeelden van een incident. Ook op het moment dat er nog geen verdachten in beeld zijn en het motief nog niet duidelijk is. Als mensen het incident gebruiken of misbruiken om zich op sociale media of daarbuiten discriminatoir uit te laten over bijvoorbeeld moslims, veroordeel dat dan als gemeente openlijk.
- Als buurtcomités, andere buurtorganisaties of actieve bewoners niet uit zichzelf voor de moskee opkomen, probeer dit dan als gemeente te stimuleren. Door steun vanuit de buurt voelen betrokkenen bij de moskee zich gesteund en veiliger.

Politie

- Kies voor één agent die communiceert naar het moskeebestuur en de moskeebezoekers. Het is belangrijk dat de politie met één mond spreekt.
- Denk met de gemeente mee over een heldere communicatie over het incident naar de lokale samenleving. De regie hiervoor ligt vaak bij de gemeente, maar kan in sommige gevallen ook bij de politie of bij het Openbaar Ministerie (als er een verdachte in beeld is) zijn ondergebracht. Belangrijk is dat het voor de moskee duidelijk is wie de regie voert.

5.3 Aangifte van het incident

Zodra de veiligheid van de moskeebezoekers is gegarandeerd en de buitenwereld op de hoogte is gebracht, is het belangrijk om aangifte te doen van het incident. De aangifte is van groot belang omdat dit verdere acties in gang kan zetten. Daarnaast zorgt registratie van het incident voor een goed inzicht bij de overheid in de aard en omvang van het probleem.

Moskee

- Doe direct aangifte van het incident bij de politie, en probeer daarbij zoveel mogelijk bewijs aan te leveren. Denk daarbij zowel aan foto's als ander bewijsmateriaal. Verander de situatie ter plekke niet. Dat betekent dat er niet wordt schoongemaakt of opgeruimd voordat de politie ter plaatse is. Noteer naam en contactgegevens van eventuele getuigen, zodat de politie die kan spreken en een getuigenverklaring kan opnemen. Dit kan de politie helpen bij het uitvoeren van het recherchewerk. Aangiftes geven instanties inzicht in de ernst en omvang van het

probleem en kunnen ook helpen bij het voorkomen van incidenten in de toekomst. Idealiter heeft de politie dit voorafgaand aan het incident al proactief gecommuniceerd naar het moskeebestuur (zie paragraaf 4.4).

Gemeente

- Assisteer als dat nodig is het bestuur van de getroffen moskee bij het doen van aangifte of het contact met de verzekeraar. Kijk als gemeente of het ambtelijk apparaat de juiste contacten heeft met de moskee om deze ondersteuning te bieden. Als die contacten er niet zijn, kan ondersteuning ook via sleutelfiguren verlopen.

Politie

- Laat als politie – gezien de grote impact voor de moskee en de bredere moslimgemeenschap – zien dat je een aangifte, situatie en de gevolgen daarvan serieus neemt. Dit zorgt voor een goede vertrouwensbasis en voor toekomstige aangiftebereidheid. Benadruk dat een aangifte noodzakelijk is, ook al lukt het niet altijd om de dader te vinden. Vraag het moskeebestuur daarbij ook om zoveel mogelijk bewijs te verzamelen. Koppel vervolgens aan het moskeebestuur terug wat er met de aangifte gebeurt, en sluit als politie niet op voorhand uit dat het kan gaan om een incident met een discriminatoir motief.

5.4 Voorkomen van verdere escalatie

Een incident kan natuurlijk tot heftige reacties leiden, waardoor het conflict mogelijk escaleert. Het is daarom van belang om zo snel mogelijk met elkaar te kijken naar de eventuele spanningen die er na het incident zijn.

Moskee

- Geef eventuele signalen van mogelijke escalatie door aan de gemeente en de politie. Probeer zoveel mogelijk de gemoederen te bedaren, en moskeebezoekers tot kalmte te manen.

Gemeente

- Maak samen met andere betrokkenen een inschatting van verdere spanningen en escalatie daarvan. Dit kan plaatsvinden binnen het interreligieuze of sleutelfigurennetwerken dat mogelijk binnen een

gemeente of wijk actief is. Daarbij kan de gemeente gebruikmaken van diverse fasen, bijvoorbeeld:
1. directe (potentiële) gevolgen voor acties, e.d.;
2. gevolgen voor onrust en spanningen op korte termijn;
3. gevolgen op wat langere termijn.

- Stimuleer als gemeente een gezamenlijke verklaring en steunbetuiging van lokale organisaties, zoals een lokale Raad voor Levensbeschouwing en Religie.

Politie

- Maak samen met andere partijen een inschatting van verdere spanningen en escalatie daarvan (zie ook bij de gemeente).
- Kijk naar de mogelijkheden om advies te geven over eventueel toegevoegde veiligheidsmaatregelen naar aanleiding van het incident.

6. Nafase

Wat te doen in de nasleep van het incident? Welke nazorg is nodig? Welke lessen zijn er te trekken voor mogelijke toekomstige incidenten?

Moskee

- Meld het incident bij de plaatselijke Antidiscriminatievoorziening (ADV). Zij kunnen het incident registreren en bijstand verlenen bij de afhandeling van de melding en aangifte van discriminatie.
- Houdt de moskeebezoekers en de bredere lokale islamitische gemeenschap in de gemeente op de hoogte van de ontwikkelingen: hoe staat het met het eventuele onderzoek door de politie, en welke acties worden samen met de gemeente ondernomen? Zeker als het incident de gemoederen bezig blijft houden, is het een goed idee om hiervoor een bijeenkomst te organiseren en daarbij bijvoorbeeld ook de gemeente, de politie en de lokale, regionale of landelijke koepelorganisatie te betrekken. Een dergelijke bijeenkomst kan helpen om eventuele spanningen en onrust te verminderen.
- Geef eventuele signalen van mogelijke escalatie door aan de gemeente en de politie. Neem aan de hand van de inschatting van verdere spanningen en maatschappelijke onrust, en escalatie daarvan, ook de beslissing om een bredere bijeenkomst voor buurtbewoners te organiseren om die onrust en spanningen bespreekbaar te maken en te verminderen.

Gemeente

- Blijf in gesprek met het moskeebestuur om op de hoogte te blijven van mogelijke aanhoudende onrust na het incident. Het risico is dat een incident en de aandacht ervoor vrij snel wegzakken, terwijl juist blijvende aandacht nodig kan zijn op de langere termijn. Tijdens dat contact staan behoeften van het moskeebestuur en de moskeebezoekers en mogelijke angsten en onveiligheidsgevoelens centraal. Deze gesprekken kunnen

gevoerd worden in de structurele overleggen die de gemeente idealiter heeft met de moskeebesturen en andere instanties binnen de gemeente. Ook kan de gemeente aansluiten bij eventuele bijeenkomsten die de moskee voor haar bezoekers organiseert (zie bij moskee).

- Als er niet wordt overgegaan tot strafrechtelijke vervolging, bezoek de moskee dan om dat persoonlijk toe te lichten. Dit kan de gemeente zelf doen of in samenwerking met andere partners uit de lokale driehoek, zoals de officier van justitie. Heb als gemeente ook extra aandacht voor maatschappelijke spanningen na een uitspraak van het strafrechtelijk onderzoek.
- Als er concrete aanwijzingen zijn voor aanhoudende spanningen, kan het een goed idee zijn om een gesprek in de wijk te organiseren met moskeebestuurders, moskeebezoekers, omwonenden en de gemeente zodat onderliggende spanningen bespreekbaar kunnen worden gemaakt.
- Ligt het (vermoeden van) daderschap buiten de directe omgeving of zelfs buiten de eigen gemeente, onderneem hierop dan adequate actie, bijvoorbeeld door in contact te treden met omliggende gemeenten en/of acties uit te zetten in andere buurten of wijken.

Politie

- Communiceer na het incident zo helder mogelijk naar het moskeebestuur wat er met de aangifte gebeurt: wordt er onderzoek naar het delict ingesteld, en zo ja, wat voor onderzoek en hoe lang dit gaat duren? Als er geen onderzoek wordt ingesteld, licht dan ook duidelijk toe waarom niet. Geef ook toelichting als gewenste resultaten uitblijven, bijvoorbeeld als de politie geen verdachte kan achterhalen. Ook het besluit van de officier van justitie om verdachte(n) al dan niet te vervolgen of het onderzoek te staken is belangrijk om te melden.
- Agendeer het incident in het regionale discriminatieoverleg, zodat gemeenten en politie in de regio op de hoogte zijn. Immers, dergelijke incidenten kunnen zich in de toekomst ook in naburige gemeenten voordoen.
- Wees ook op de langere termijn alert voor 'kopieeracties' bij deze of andere moskeeën, of juist voor 'wraakacties'. Ga ook in gesprek met andere moskeebesturen in de buurt om te peilen of bij hen gevoelens van onveiligheid bestaan.

- Als er wordt besloten een bijeenkomst voor de islamitische gemeenschap of de buurt te organiseren, overleg dan met het moskeebestuur over het nut van aanwezigheid van de politie.
- Achterhaal wat mensen nodig hebben om zich weer veilig te voelen in (de buurt van) de moskee. Mogelijk betekent dat tijdelijk extra begeleiding van moskeebezoekers, extra inzet van de wijkagent en meer toezicht. Het is belangrijk daarna zo snel mogelijk terug te keren naar de situatie voorafgaand aan het incident.

7. Bijlage: Gronden voor strafbaarheid

Afhankelijk van het type incident kunnen er verschillende gronden zijn voor de strafbaarheid ervan. Het Openbaar Ministerie stelt vast – op grond van onderzoekswerk door politie – of er bewijs is voor vernieling, bedreiging, en/of discriminatie. De rechter bepaalt vervolgens wat de uiteindelijke straf is. Het is altijd aan te raden om aangifte te doen. Op deze manier krijgen de politie en andere overheden namelijk inzicht in de (ernst van) problematiek, waardoor ook andere dan strafrechtelijke maatregelen (bijvoorbeeld preventieve maatregelen) kunnen worden genomen.

De meest relevante wettelijke overtredingen zijn:

1. **Vernieling.** Valt volgens de wet onder de titel 'Vernieling of beschadiging'. Strafbaar is het opzettelijk en ongeoorloofd vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken van een goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort. De dader moet dus de opzet hebben om genoemde vernieling te plegen en daarbij moet hij of zij dat wederrechtelijk doen, dus zonder toestemming/instemming van de eigenaar. Vandalisme valt onder het strafbare feit vernieling. Wanneer vandalistische activiteiten in groepsverband worden gepleegd, dan spreekt de wet van openlijke geweldpleging.

2. **Bedreiging.** Is strafbaar in verschillende situaties, bijvoorbeeld wanneer gedreigd wordt met openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen, of wanneer er specifiek wordt gedreigd met brandstichting of zware mishandeling.

3. **Discriminatie.** Vindt plaats als de gelijke uitoefening van fundamentele rechten (zoals in dit geval de vrijheid van godsdienst) door een vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur wordt beperkt of teniet wordt gedaan. Daarnaast kan discriminatie ook een rol spelen bij commune – 'gewone' – delicten, bijvoorbeeld als motief voor het delict. Deze delicten worden in het strafrecht 'commune delicten met een discriminatoir aspect' genoemd. Het gaat hierbij onder meer om de bovenstaande delicten van bedreigingen, mishandelingen en/of vernielingen. Voor commune delicten met een discriminatoir aspect geldt een strafverzwarende factor. Een voorbeeld van een dergelijk delict is bekladding van een moskee met discriminerende uitingen.

4. **Aanslag met een terroristisch oogmerk**. Onder terroristisch oogmerk wordt verstaan de bedoeling om de bevolking of een deel van de bevolking van een land ernstige vrees aan te jagen, dan wel een overheid of internationale organisatie wederrechtelijk te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden, dan wel de fundamentele politieke, constitutionele, economische of sociale structuren van een land of een internationale organisatie ernstig te ontwrichten of te vernietigen.

Dit is een uitgave van

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
Expertise-unit Sociale Stabiliteit

100658 | Februari 2017